

Victoria
Hislop

Ne,
joita
emme
unohda

Victoria
Hislop

Ne,
joita
emme
unohda

Suomentanut Laura Jänisniemi

BAZAR

Suomentanut Laura Jänisniemi
Englanninkielinen alkuteos *Those Who Are Loved*
Copyright © Victoria Hislop 2019
Suomenkielinen kansi Eija Kuusela

Bazar Kustannus on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä

ISBN 978-952-376-118-6

Taitto Jukka Iivarinen / Vitale
Painettu EU:ssa

Rakkaalle enolleni
Neville Eldridgelle
15. kesäkuuta 1927 – 19. maaliskuuta 2018

PROLOGI

2016

NELJÄ SUKUPOLVEA OLI kokoontunut pieneen ateenalaiseen asuntoon viettämään syntymäpäiväjuhlia. Hento hopeahapsinen nainen hymyili, kun lastenlastenlapset juoksentelivat ympärillä ja aikuiset lauloivat:

*Pandú na skorpízis,
Tis gnósis to fos,
Kai óloi na léne,
Na mía sofós.*

*Levitä valoa
kaikesta mitä tiedät,
jotta kaikki sanoisivat:
Onpa hän viisas.*

Vaikka Themis Stavridis oli kuullut nuo sanat tuhat kertaa, hän kuunteli tarkkaan ja mietti jakamaansa viisautta. Perhe tiesi hänen ”salaiset” reseptinsä, osasi hänen ohjeillaan tehdä hitaasti palavan tulen ja erotti syötävän marjan myrkyllisestä. Hän oli opettanut heille kutakuinkin kaiken, mitä tiesi.

Vanhan mahonkisen ruokapöydän ympärillä istui kylki kyljessä kahdeksantoista henkeä, ja muutama lapsi oli nostettu vanhempiensa syliin, jotta hekin mahtuisivat pöytään. Ateria oli syöty, kakku ahmittu, ja nyt iltapäivän kääntyessä illaksi nuoremmat sukupolvet alkoivat käydä levottomiksi, vilkuilivat vaivihkaa puhelimistaan viestejä ja kellonaikaa. Lasten, pienten ja isojen, energia ei enää pitkään mahtuisi isovanhempien kolmioon, ja äitiensä ohjaamina he asettuivat jonoon halatakseen yhdeksänkymmentävuotiasta.

Kuluneessa mutta rakkaassa lepotuolissa istui Themisin mies yhtä aikaa läsnä ja poissa. Lapset kävivät ennen lähtöä jonossa antamassa isoisälleen suukon, useimmat päälle tai poskelle, sen mukaan mihin ylsivät. Vanha mies ei tuntunut edes tajuavan heidän läsnäoloaan. Hänen kasvonsa olivat kuin pimeä talo. Viimeksi kuluneiden viiden vuoden aikana valot olivat sammuneet yksi kerrallaan, ja tänään vaimon säteily korosti heidän erilaisuuttaan. Jorgos Stavridiksella ei ollut aavistustakaan, että suurin osa näistä ihmisistä oli hänen verisukulaisiaan, jotka saivat kiittää häntä olemassaolostaan. Nyt kun he olivat unohtuneet ja näyttivät vierailta, heidän läsnäolonsa joskus jopa huolestutti ja hämmensi häntä.

Suukottelu ja hyvästely ja hyvää tarkoittavat lupaukset pikaisesta jälleennäkemisestä kestivät kauan, mutta lopulta asunto hiljeni. Pöydällä lojui *pastitsion*, *spanakópitan* ja *dolmadákian* tähteitä. Niillä olisi ruokittu sama seurue vielä toiseenkin kertaan. Tyhjänä oli vain yksi vati, jolla oli enää muutama murunen ja suklaakakun kuorrutteen jättämä tahra. Kakku oli paloitetu näppärästi ja jaettu paperilautasille, ja viimeinen niistä keikkui nyt vanhan miehen tuolin käsi-nojalla.

Kaksi lastenlapsista oli jäänyt isovanhempiensa luo vielä muiden lähdettyä: Popi, joka asui lähistöllä, ja Nikos, joka oli tullut isoäitinsä syntymäpäiville Amerikasta asti. Nikos istui huoneen nurkassa tietokoneensa ääressä, ja Popi keräsi tyhjiä laseja tarjottimelle.

”Minä autan sinua siivoamaan jäljet, *giagiá*”, hän sanoi ja alkoi pinota ruokalautasia ja kauhoa koskemattomia ruokia muovirasioihin.

”Ei, ei, *Popi mú*. Ei sinun tarvitse. Minä tiedän miten paljon teillä nuorilla on kiireitä.”

”Ei minulla ole kiireitä, *giagiá*”, tyttö sanoi ja lisäsi hiljaa: ”Olisikin.” Popi oli kääntäjä, mutta teki vain osa-aikatyötä, ja palkka oli pieni. Lisätuloja saadakseen hän etsi tarjoilijan töitä.

Juhlista syntynyt kaaos oli vanhalle naiselle liikaa, ja hän oli salaa mielissään avusta.

Hänen nuorin lapsenlapsensa oli pitkäsäärinen ja melkein kolmekymmentä senttiä isoäitiään pitempi, mutta oli perinyt hänen korkeat poskipäänsä ja kapeat sormensa. Hiustyyli oli saanut *giagián* järkyttymään, kun tyttö oli astunut ovesta sisään. Themis näki Popin nyt ensimmäisen kerran sen jälkeen, kun tämä oli ajellut toisen puolen päästään kaljuksi. Toisella puolella hiukset ulottuivat edelleen olkapäille, ja niissä oli violetteja raitoja. Popilla oli myös pieni niitti nenänvarressaan, mutta sen hän oli ottanut jo muutama vuosi sitten.

”Katso miten paljon meiltä jäi syömättä!” Popi huudahti moittivasti. ”Ehkä meidän ei keskellä kriisiä pitäisi haaskata ruokaa tällä tavalla.”

”Kriisiä?” vanha nainen toisti.

”Niin, *giagiá*. Nyt on kriisitilanne!”

Vanha nainen vain vitsaili, mutta kesti hetken ennen kuin Popi tajusi sen.

”Tiedetään. Tiedetään. Kaikki puhuvat ’kriisistä’, mutta tänään halusin juhlia kaikkea sitä, mitä meillä on, enkä miettiä sitä, mitä meillä ei ole.”

”Minä vain tunnen syyllisyyttä. En voi sille mitään.”

”Koeta olla tuntematta, *agápi mú*, minun takiani. Vaikka tämä tuntuisikin vähän haaskaukselta.”

Pieneen keittiöön mahtui juuri ja juuri yksi ihminen tiskaamaan lautasia ja kuivaamaan ne ja toinen laittamaan ne paikoilleen. Pitkäraajaisen Popin ei tarvinnut nousta tuolille yltääkseen ylähyillylle.

Kun askareet oli hoidettu ja keittiö hohti puhtauttaan, he astuivat varovasti Jorgoksen säärtien yli ja menivät parvekkeelle. Nikos liittyi seuraan.

Nikos ja Popi lähestyivät kumpikin kolmeakymmentä, mutta siihen yhtäläisyydet sitten loppuivatkin. Ero oli hätkähdyttävä: Nikoksella oli yllään puku, Popilla leggingsit ja t-paita. He olivat viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana tavanneet toisensa vain muutaman kerran perhejuhlissa, mutta ajautuneet silloin yleensä toistensa seuraan. Popi halusi aina tentata serkkuaan Yhdysvaltain politiikasta, ja Nikos oli viime käynneillään pursunut kysymyksiä kreikkalaisesta yhteiskunnasta. Etuoikeuksien ja mahdollisuuksien osalta he olivat eläneet hyvin erilaisen lapsuuden, mutta molemmat olivat saaneet hyvän yliopistokoulutuksen ja keskustelivat tasavertaisina yksilöinä.

Nikos oli varttunut nurmikenttien ympäröimässä omakotitalossa, ja kreikkalainen arki tuntui hänestä monin tavoin vieraalta. Nytkin hän törmäsi samaan vierauteen. Avoimien ikkunoiden ja repsottavien ikkunaluukkujen takia kaikki tiesivät naapureittensa elämän intiimitkin yksityiskohdat: äänekäät sananvaihdot, vauvojen itkut, pauhaavat televisiot, soimaan jätetyt radiot, kiukkuisen nuorisomusiikin loputtoman

jyrinän. Hiljaisuus ja yksityisyys olivat kumpikin yhtä suuria harvinaisuuksia.

Amerikan-serkku, kuten Popi häntä mielessään nimitti, ei ollut tottunut myöskään siihen, että pyykkinarut paljastivat henkilökohtaisia asioita. Perheenjäsenten lukumäärä, ikä ja koko olivat usein ilmiselviä; esiin levähti myös heidän ammattinsa ja ehkä myös poliittinen vakaumuksensa.

Themis Stavridis huomasi tytön katselevan tarkasti vastapäistä parveketta. Mustien t-paitojen katkeamaton rivi vahvisti hänen oman pelkonsa.

”Kuuluvatkohan nuo *Chrysi Avgiin?* Popi kysyi hieman huolestuneella äänellä.

”Pelkään niin”, Themis vastasi surullisella äänellä. ”Isä ja kaikki kolme poikaa.”

”*Chrysi Avgi?*” Nikos kysyi.

”Fasisteja”, Popi sanoi. ”Maahanmuuttovastaisia, väkivaltaisia fasisteja.”

Themis oli nähnyt televisiosta, että äärioikeistolainen puolue oli järjestänyt edellisenä päivänä mielenosoituksen, ja hänestä se oli hyvin hämmentävää.

Kaikki kolme katselivat hetken näkymää. Ulkona oli aina jotain katseltavaa. Pikkupojat potkivat palloa, ja äidit istuivat läheisellä penkillä juttelemassa ja polttamassa tupakkaa. Kolme teiniä ajoi mopoillaan jalkakäytävälle, pysäköi siihen ja asteli läheiseen kahvilaan. Joku mies pysäytti toisen, ilmeisesti saadaakseen tulta tupakkaansa, mutta sekä Popi että Nikos huomasivat, että hän otti vastaan myös pienen paketin ja sujautti sen taskuunsa.

Themis ei malttanut istua pitkään aloillaan. Kymmenet kasvit kaipasivat kastelua, ja lattiakin piti lakaista ja lopuksi parveke pitäisi suihkuttaa letkulla puhtaaksi.

Hänen hääriessään Popi kysyi, saisiko keittää kahvia.

”Ottaako *pappú* myös...?” nuori nainen kysyi.

”Ei hän enää juo sitä”, Themis vastasi. ”Se jää kuppiin jäähtymään.”

”Siitä on jo melkein kaksikymmentä vuotta, kun hän viimeksi kävi *kafeneiossa*. Minulla oli juuri ollut syntymäpäivä – siitä minä sen muistankin. Takaisin tullessaan hän oli jotenkin outo. Tiesin ettei hän menisi sinne enää koskaan. Ei hän ole tainnut sen jälkeen juoda kahviakaan.”

Nikos katseli surullisena isoisäänsä. Hänkin ymmärsi, mitä tarkoitti kun kreikkalainen mies lakkasi käymästä *kafeneiossaan*.

”Hän on nykyään ihan omissa maailmoissaan”, Themis sanoi.

”Ehkä se on hyvä. Asiat eivät ole kovin hienosti täällä todellisessa maailmassa”, Popi sanoi.

Themis loi häneen murheellisen katseen.

”Anteeksi että kuulostan niin synkältä, *giagiá*. Välillä en mahda sille mitään.”

Themis tarttui tytön käteen ja puristi sitä.

”Kyllä tämä tästä”, hän vakuutti. ”Olen varma siitä.”

”Kuinka voit olla niin varma?”

”Koska ajan mittaan vain käy niin. Välillä tilanne muuttuu taas vähän huonommaksi, mutta kaiken kaikkiaan asiat menevät parempaan päin.”

”Oletko tosissasi? Voitko nytkin sanoa noin? Kun ihmiset jonottavat keittoa ja nukkuvat ovisyvennyksissä!”

”Tällä hetkellä tilanne on kyllä huono. Mutta kaikki miettivät vain nykyhetkeä. Heidän pitäisi vilkaista taakseen ja muistaa, miten paljon huonommin asiat ennen olivat.”

Popi katsoi isoäitiään kysyvästi.

”Tiedän että vaikutan vähän tuhlailevalta, mutta voin vakuuttaa, ettemme olisi heittäneet mitään pois silloin kun olin sinun iässäsi. Tiedän ettei pitäisi nytkään, mutta koska voin...”

”Ei ollut tarkoitus arvostella”, Popi sanoi.

”Tiedän, tiedän.”

”Sinä olet elänyt niin kauan, *giagiá*. Joskus mietin, kuinka kaikki muistot mahtuvat päähäsi!”

”Aikamoinen ruuhka siellä onkin”, vanha nainen sanoi ja naputti otsaansa. ”Kun katson kadulle, en näe pelkästään sitä, miltä se nyt näyttää, vaan millainen se oli ennen.”

”Missä mielessä?” Nikos kysyi. ”Nostalgisessako?”

”Ei aina. Ennen tapahtui hyviä asioita mutta myös huonoja. Ja tuonne katsominen palauttaa mieleen niin monenlaista.”

”Kuten?”

”Tiedätkö sen valokuvan tuolla lipaston päällä? Oikeanpuoleisen?”

Popi näki olohuoneeseen johtavista avoimista lasiovista sisään. Lipaston päällä näkyi siluetteina rivi kehystettyjä valokuvia.

”Senkö jossa olet siskosi kanssa?”

”Ei hän oikeastaan ole minun siskoni. Hänen nimensä on Fotini. Olimme koulussa parhaita kavereita. Kuin siskoksia. Ehkä vielä läheisempiä.”

Vanha nainen osoitti kaiteen läpi aukion nurkkaan.

”Fotini kuoli. Tuolla”, hän sanoi.

Popi katsoi isoäitiään epäuskoisen näköisenä ja käänsi sitten katseensa tämän osoittamaan kohtaan. Hän ei ollut kuullut tätä koskaan ennen, ja suorasukainen paljastus järkytti.

”Se tapahtui miehityksen aikana. Silloin nähtiin nälkää, *agápi mú*. Satoja tuhansia ihmisiä kuoli.”

”Kamalaa”, sanoi Nikos. ”En tajunnut, että tilanne oli silloin niin epätoivoinen.”

Kun Nikos oli ollut pieni, hänen isänsä oli kertonut Kreikan historiasta hyvin ylimalkaisesti. Hän tiesi siitä vain Konstantinopolin valtauksen vuonna 1453 ja Kreikan vallankumouksen 1821, mutta ei osannut nimetä yhtään pääministeriä (vaikka pystyi luettelemaan kaikki Yhdysvaltain presidentit aikajärjestyksessä ja oli saanut jo pikkuvanhana poikasena esitellä taitojaan vanhempiensa järjestämissä juhlissa). Teini-iässä kiinnostus oli kuitenkin kasvanut, ja hän oli etsinyt juuriaan niin innokkaasti, että oli käynyt jopa kreikan kielen intensiivikurssin.

”Kyllä, se oli kamalaa. Todella kamalaa. Fotini oli niin nuori...” Themis piti pienen tauon ja kokosi itsensä ennen kuin jatkoi. ”Silloin meillä oli koko ajan nälkä. Kun kaikkea on enemmän kuin tarpeeksi, niin kuin nyt, laitan mielelläni paljon ruokaa – ihan vain siksi että voin. Se vaikuttaa varmaan tuhlavaiselta.”

”Siltä se minusta tuntuu, *giagiá*”, Popi sanoi, puristi isoäitinsä käsivartta ja hymyili. ”Mutta saanko ottaa vähän mukaankin?”

”Vie kaikki”, isoäiti vastasi napakkaan sävyyn.

Isovanhempien luota palaaminen iso annos tähteitä kassissa oli jo tuttu rituaali. Popi eläisi antimilla koko loppuviikon, ja niistä riittäisi kämpäkavereillekin.

Sisällä isoisä kuorsasi vaimeasti ja mumisi silloin tällöin jotain.

”Mitähän unta hän näkee?” Nikos kysyi.

”Ei hänellä varmaan ole enää kovin paljon ajatuksia eikä muistikuvia”, Themis vastasi. ”Vaikea siis sanoa.”

”Asiat varmaan juuttuvat jonnekin alitajuntaan”, Nikos pohti.

”Joskus minun käy häntä kateeksi, koska hänen mielesään on tilaa”, Themis sanoi. ”Luulisin että silloin on aika rauhallista.”

”Mitä tarkoitat?” Popi kysyi.

”Minä muistan ehkä liikaakin, ja toisinaan se aiheuttaa päänsärkyä. Ehkä muistot ovat joskus liian eläviä.”

Kului muutama minuutti. Aurinko oli jo laskenut, ja katulamput syttyivät. Sitten Themis kumartui koskettamaan Popin kättä.

”Lähdetäänkö ulos kahville?” hän kuiskasi. ”Sitten mennään pieneen kirkkoon. Käyn siellä aina syntymäpäivänäni.”

”Ai rukoilemassa?” Popi kysyi yllättyneenä, koska tiesi ettei isoäiti ollut kovin uskonnollinen.

”Ei, *agápi mí*. Sytytän muutaman kynttilän.”

”Eikö kakun päällä ollut tarpeeksi?” Popi kiusoittelee.

Themis hymyili.

”Kenelle?” Nikos kysyi kiinnostuneena.

”Tule mukaan niin kerron”, Themis sanoi ja katsoi Nikosta, tapansa mukaan hieman häkeltyneenä siitä, miten paljon tämä muistutti miestä, jonka mukaan oli saanut nimensä.

Päivällä kun suku oli ahtautunut pieneen asuntoon, Themis oli ajatellut hiukan harmissaan, ettei pystyisi jättämään lapsilleen ja lastenlapsilleen mitään perintöä. Hänellä ei ollut juuri mitään muuta arvokasta kuin kolhiintunut pöytä, jonka ääressä perhe oli syönyt monen sukupolven ajan.

Vai oliko hänellä kenties toisenlainen perintö? Yhtäkkiä hän tajusi, nyt kun Jorgos oli enää fyysisesti läsnä, että oli asioita, jotka hän halusi kertoa lapsilleen ja lastenlapsilleen. Hänen elämäntarinansa ei ollut mikään perhekalleus, mutta

hänellä ei ollut muutakaan, ja hän antaisi sen näille kahdelle nuorelle. Hän rakasti kaikkia lastenlapsiaan yhtä paljon, mutta oli erityisen kiintynyt Popiin, koska oli nähnyt tytön melkein joka päivä tämän syntymästä lähtien. Nikoksella oli aivan erityinen paikka hänen sydämessään, vaikka nuori mies kävi Kreikassa vain kerran vuodessa.

He valmistautuivat nopeasti lähtöön. Nikos auttoi villatakin isoäitinsä ylle, ja Popi heitti kauhtuneen punaisen kirppistakin harteilleen.

Nikos lentäisi aamulla takaisin Yhdysvaltoihin, ja Themis vaati, että hän maistaisi ennen lähtöään tuoretta baklavaa ja joisi kunnan kreikkalaista kahvia. He kaikki olivat syöneet lounaalla runsaasti, mutta Nikos ei voinut kieltäytyä, ja pian he jo istuivat paikallisessa *zacharoplasteíossa*.

Heidän istuuduttuaan Themis ryhtyi kertomaan.

ENSIMMÄINEN LUKU

1930

HELMAN PYYHKÄISY POSKELLA, lattialankkujen tärinä sisarusten juoksennellessa ympärillä, astioiden kilinä paikassa, jota ei näkynyt, ja ruskeat solkikengät äidin vääntyneissä jaloissa. Sellaisia olivat Themisin varhaiset muistikuvat.

Eleftheria Koralisilla oli iso talo, mies kuukausia kerrallaan merillä, neljä lasta ja kädet jatkuvasti täynnä kotitöitä. Hän ei ehtinyt leikkiä. Pikkuinen eli ensimmäiset vuotensa laiminlyötynä mutta tyytyväisenä ja oppi uskomaan, että pystyi tekeytymään näkymättömäksi.

Eleftheria oli omistanut kaksikerroksisen uusklassisen talon Antigonis-kadun varrella jo mennessään naimisiin Pavloksen kanssa. Hänen äitivainajansa oli saanut sen myötäjaisinä. Julkisivusta oli tehty vaikuttava, kursailematta. Siinä oli upea parveke, koristeellisia pylväitä ja katonrajassa rivi barokki-tyylisiä koristeita. Sisällä oli kauniit karniisit, osa lattiaista oli laatoitettu ja osa tehty lakatusta puusta. Suurin loiston ja kunnian hetki oli koettu silloin, kun rakennusmiehet olivat pakanneet työkalunsa ja yläkerran ikkunoita koristavien karyatidien kipsi oli juuri ja juuri kuivunut. Tuota päivää oli seurannut pitkä ja tasainen alamäki.

Koska remonttiin ei ollut varaa, halkeilevat kiviseinät ja lahot lattialankut olivat jatkuvasti vaaraksi kaikille. Vauraita päiviä nähnyt perhe kamppaili nyt tullakseen edes joten kuten toimeen. Themisin äidinpuoleiset esivanhemmat olivat seitsemänkymmentä vuotta sitten kuuluneet kasvavaan kauppiaaluokkaan, mutta huonojen sijoitusten seurauksena rikkauksista oli jäljellä enää talo. Suuri osa sen sisällöstä, muun muassa monet maalaukset ja hopeat, oli vuosien mittaan myyty, ja tähteenä oli vain muutama ranskalainen antiikki-huonekalu ja vähän koruja.

Themis ei tiennyt paremmasta vaan luuli, että kaikki perheet elivät samanlaisessa sotatilassa luhistuvan rakennuksen kanssa. Rikkinäisistä ikkunoista kantautui pölyä sisään, sisäkatoista putoili toisinaan rappauksen palasia, ja kovalla tuulella kadulle rytisi kattotiiliä. Talvi- ja kevätaikaan tyttöä valvotti tasainen *ting ting ting*, joka kuului yli kymmeneen ämpäriin putoilevista sadepisaroista. Ääni oli melkein kuin musiikkia, ja vesiastioiden alati kasvava lukumäärä kertoi rakennuksen tasaisesta matkasta kohti rappiota.

Erään toisen saman kadun varrella sijaitsevan talon ikkunat oli peitetty laudoilla. Se olisi itse asiassa sopinut ihmisasumukseksi paremmin kuin Koralisin perheen homeinen talo. Siellä asui heidän kanssaan kasvava bakteeripopulaatio. Pohjakerros oli laho, ja mädän puun haju kohosi lattian läpi ja imeytyi seiiniin.

Lapset saivat temmeltää vapaasti vaaroista tietämättä ja täyttää ränsistyneen talon mekastuksellaan ja rajuilla leikeilään. Themis oli niin pieni, ettei pysynyt mukana, mutta istui portaiden juurella katselemassa, kun sisarukset juoksivat leveää portaikkoa edestakaisin ja liukuivat sileää puukaidetta alas. Kolme pylväistä oli haljennut, ja oli syntynyt vaarallinen rako, josta mahtui putoamaan.

Themis katsoi tyytyväisenä, kun Thanasis, Panos ja Margarita liukuivat häntä kohti. Äiti ei yleensä pitänyt heitä silmällä vaan ilmestyi paikalle vain silloin, kun joku lapsista horjahti ja putosi kovalle kivilattialle. Hän reagoi parkuun nopeasti ja kävi aina varmistamassa, ettei vamma ollut päähän noussutta kuhmua pahempi, ja tuuditti itsensä loukannutta lasta sylissä, mutta palasi askareittensa pariin heti kun itku lakkasi. Portaikon juurella oli matto, jossa oli vielä veritahra Thanaksen tuoreimman tapaturman jäljiltä. Eleftheria oli kuuranut sen niin puhtaaksi kuin sai, ja pian jälki sulautuisi maton haalistuneisiin ruskean ja punaisen sävyihin.

Ruokapöydän alle meneminen oli kielletty, mutta Themis ei kiellosta piitannut. Hän rakasti tuota piilopaikkaa, jossa sai vankan mahongin ja raskaan kirjaillun liinan laskosten alla kuunnella yläpuolella tapahtuvien asioiden vaimeita ääniä. Siellä oli sekä turvallista että vaarallista; talossa ei totta puheen ollut yhtään paikkaa, joka ei olisi ollut jollain tavalla vaarallinen. Pöydän alta oli lahonnut pätkä lattialankkua, ja reikä oli niin iso, että pieni jalka olisi mahtunut luiskahtamaan siitä läpi. Kun Themis kasvaisi vielä muutaman sentin, jalka ylittäisi alakerran puolelle. ”Ja sitten sinä putoat”, äiti sanoi. ”Ja kuolet.”

Themisin mielessä äidin ääni yhdistyi ohjeisiin ja varoituksiin.

Kapteeni Pavlos Koralis kävi kotona satunnaisesti, kun hänen kauppalaivansa tuli Pireuksen satamaan. Hän oli valttavan iso mies ja jaksoi helposti nostaa molemmat tyttärensä yhtä aikaa ilmaan. Themis ei ymmärtänyt, miksi Margarita oli hänelle isän kotona ollessa tavallistakin ilkeämpi, koska ei tiennyt, että perheen vanhempi tytär oli kokenut tullessa syrjäytetyksi heti kuopuksen synnyttyä. Margarita ei halunnut

luopua mistään, kaikkein vähiten isänsä huomiosta. Kun isä palasi kaukasiin maihin tekemiltään matkoilta, hänen laukunsa oli täynnä outoja ja eksoottisia lahjoja heille kaikille. Kiinasta tytöt saivat pikkuruiset kirjotut tohvelit, pojille isä toi veitset ja vaimolleen hiomattoman jalokiven (aidon vai jäljennöksen, se ei koskaan selvinnyt). Intiasta isä toi puusta veistettyjä elefanteja, suitsukkeita ja silkinpalasia. Nämä esineet toivat väripilkkuja arvokkaampien mutta tylsempien perhekalleuksien tilalle, kun ne oli myyty, jotta lapsille saatiin kengät.

Pavloksen ollessa lomalla talossa vallitseva kaaos vain yltyi. Eleftheria Koralis yritti saada kaikki askareet hoidettua, mutta aviomiehen läsnäolo lisäsi työmäärää, ei pelkästään makuuhuoneessa vaan myös keittiössä ja pyykkituvassa. Themisin mielestä äiti oli isän käyntien aikana tavallista hermostuneempi, ja lattiat olivat likaisempia.

Sellaisina päivinä Themis vietti mahdollisimman paljon aikaa suosikkipiilossaan. Isän ollessa kaupungissa kotona kävi vieraita, ja heidän syödessään puinen katto hänen yläpuolellaan jytyi jatkuvasti, kun vieraat takoivat sitä nyrkeillään. Themis tottui jo hyvin pienenä siihen, että tietyt sanat ja nimet lausuttiin aina kovalla äänellä ja yleensä vihaiseen sävyyn: "Venizélos!" "Yrjö!" "Kuningas!" "Turkkilaiset!" "Juutalaiset!"

Kolmevuotiaana Themis tunsi jo sanan "katastrofi". Miksi se oli tapahtunut? Kuka siitä oli ollut vastuussa? Vuosikymmenen loppuun asti ja vielä monta vuotta sen jälkeenkin Kreikassa väiteltiin jokaisen pöydän ympärillä siitä, kuka oli ollut syytä tapahtumiin, jotka olivat johtaneet Smyrnan, Vähän-Aasian kauneimman kaupungin, tuhoon vuonna 1922. Niin monien kreikkalaisten kuolema ei unohtuisi koskaan,

eivät myöskään miljoonat pakolaiset, joiden tulo oli muuttanut yhteiskunnan rakennetta.

Themis sai lapsena sellaisen kuvan että nekin, jotka viettivät aikaa toistensa seurassa, kuten Pavlos Koralis ja hänen ystävänsä, olivat usein eri mieltä asioista. Kiistan päätteeksi kilisteltiin kuitenkin aina laseja. Miehet kumosivat tuikun toisensa jälkeen ja löivät lasin pöytään, niin että siihen tuli lommo. Kirkas tuliliemi lietsoi heidän kiihkoaan ja suuttumustaan, ja sitten alkoi laulunloilotus.

Lopulta äiti kiskoi Themisin pöydän alta, vaikka tyttö olisi nukahtanut poikittain isänsä saappaiden päälle.

Themis kuuli piilopaikastaan myös vanhempiensa vai-mealla äänellä käymiä keskusteluja, ja joskus pöydän ääressä keskustelivat myös äiti ja isän äiti, joka vieraili talossa säännöllisesti mutta ei aina ollut kovin tervetullut. Naisten keskustelut tuntuivat useimmiten koskevan ränsistynyttä taloa ja sitä, kuinka perhe pystyi asumaan siellä. Eräänä päivänä isoäitinsä tultua Themis kuuli jotain, joka teki vielä suuremman vaikutuksen.

”He eivät voi asua tässä hyllyssä enää yhtään kauempaa.”

Isoäiti kuulosti kiukkuiselta, mutta lapsesta oli ihana ajatus, että taloa verrattiin laivaan. Myrskyisinä päivinä, kun tuuli ujelsi rikkinäisistä ikkunoista sisään, talo natisi ja huojui aivan kuin he olisivat olleet merellä.

Äidin vastaus ei ollut sellainen kuin Themis olisi odottanut.

”Että kehtaat”, hän sähähti. ”Tämä on meidän kotimme. Ole hyvä ja poistu. Häivy täältä, nyt heti.”

Äidin ääni kuulosti käheältä, kun hän yritti yhtä aikaa kuiskata ja ilmaista kiukkunsa.

”Olen hyvin huolissani lapsista”, kyría Koralis jatkoi. ”Minusta heidän vain pitäisi asua jossain vähemmän...”

Rakastetut eivät kuole koskaan

Eräänä päivänä Ateenassa pikkuinen Themistyttö havahtuu yksin kotonaan ruokapöydän alla leikkiessään korviahuumaavaan pamaukseen ja kaikkialta tulvivaan valoon. Pahasti rappeutunut kotitalo on romahtanut pöydän ympäriltä, mutta Themis ja suuri ruokapöytä säilyvät kaikkien ihmeeksi ehjänä. Tämä pamaus on kuin lähtölaukaus niille koville ajoille, jotka odottavat naiseksi kasvavaa Themista ja hänen läheisiään.

Tulevina vuosina natsimiehitys, Kreikan poliittinen jakautuminen oikeistoon ja vasemmistoon, sisällissota, nälkä, puute ja kurjuus repivät Themiksen perhettä. Kipeistä henkilökohtaisista ratkaisuisista tulee väistämättä poliittisia valintoja. Myös Themiksen päätökset syntyvät vihan ja rakkauden ääripäissä.

Victoria Hislop on tinkimätöntä taustatyötä tekevä kirjailija ja taitava kertoja, jonka historiallisissa romaaneissa mennyt aika herää eloon yhtä aistittavana kuin tämä päivä. *Ne, joita emme unohda* on historiallinen romaani Kreikan repivästä lähihistoriasta ja henkilökohtaisten valintojen kauaskantoisista vaikutuksista.

84.2

www.bazarkustannus.fi

